

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY.

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Fazakas József.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, Bányai Árpád, DORTSÁK Gyula, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
SÓLYOM JÁNOS ÉS ZAJZON Pénes.

Megjelenik — július és augusztus havát kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal. — Előfizetési ára: egész évre 3 frt., félévre 1 frt 50 kr. — Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak. — Kéziratok nem adatnak vissza.

E közlöny beltartalmát illető közlemények a szerkesztőhöz (Fapiac-tér 6-ik szám.), az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — NAGY KÁLMÁN, községi iskolai igazgató, egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Feleki út 1. sz. a.) küldendők.

Gönczy Pál.

Sok mindent felhoztak egyszer-másszor a magyar kormány és pártja ellen pártpolitikai, nemzetiségi, egyéni sérelmek szempontjából s néha azon hazafiui érzés kifolyásaként is mely mindenben a legtökéletesebbet akarná s minden olyan lépéstől fél, melynek végkimenetelét előre a kétszer kettő bizonyosságával meg nem határozhatja.

Sokat költünk s nem mindig jó helyre, törvényeket hozunk, melyeket még be sem ta ulhattott a közönség, már meg kell változtatnunk, törvényeink végrehajtása úgy a közigazgatás, mint az igazságszolgáltatás mezején, tán a gépezet nehézkos volta, tán a közegek tulhajtott bürokratikus eljárása miatt sok hiányt mutat. Nincs mindig elég világosan előttünk a cél, most ide, majd oda kapkodunk; nincs türelmünk, hogy megvárjuk egy bizonyos rendszernek az eredményét; módosítjuk, javítgatjuk, toldozzuk, foltozzuk, kiforgatjuk eredeti alakjából s végre megváltoztatjuk, még mielőtt alkalmunk lehetett volna meggyőződni, hogy vajjon igazán hibás volt-e a rendszer eredeti alakjában. Szeretjük a zajt, a külsőséget, látszatot, a csillogást, a pompát, az ünnepélyeket s a nélkül, hogy számot tudnánk adni magunknak róla, mintegy öntudatlanul zsákmánynak engedjük egyéni gyengeségeinket, néha talán éppen erényeinket azok számára, kik nekünk a külső fénykör megszerzésére, eszközként szolgálni látszanak.

Sok eféle megjegyzés éri imitt-amott a szabadelvűpártot s annak legfőbb képviselőjét az állam kormányt.

De ismeretes dolog, hogy semmi sem könnyebb, mint bírálni s a mi éppen az ünnepélyeket

illeti, bizony rideggé válnék az élet, ha minden kedélyességet kizárnánk belőle. Nemcsak az éznek, hanem a szívnek is vannak jogai.

Aztán a legszorosabb kritika is kénytelen minden hibáztatások mellett elismerni, hogy azon időtől fogva, mióta az alkotmányos magyar kormány vezeti hazánk ügyeit, a fejlődés fokozatain egy-egy lépéssel előbb haladunk. Anyagi és szellemi állapotunk jobb, mint 20 évvel volt ezelőtt. Mezőgazdaságunk, iparunk, kereskedésünk egyes érték hullámzásokat jelentékenységek illő fokára szállítva, tagadhatlanul fejlődött. Belkormányzatunk az állami és helyi kormány közötti viszony rendezgetésével valamieskét mindenestre nyert. Közlekedési vonalaink, ha a tökéletesség fokát nem érték is el, az államtest egészséges vérkeringésének igényeit meglehetősen kielégítik. Véderőnk gyarapodik s nemcsak tekintélyre nézve, hanem a valóságban is számot tevő tényezőt alkot. Az ön-elhatározás mellett nem egyszer a hegyről leguruló gömb kényszerűségével ránk erőszakolt rohamos haladás miatt sokat költöttünk, adósságot csináltunk; de hitelünk mégis emelkedett.

Azonban, ha a haladás egész területén végig tekintünk, első pillantásra szemünkbe fog ötni, hogy az alkotmányos kormány vívmányai úgy külterjedelem, mint beltartalom szempontjából legjelentékenyebbek a nevelés és oktatás terén. Nem terjeszkedünk ki a felső oktatás, a középiskolák s a magasabb rangú szakiskolák fejlődésére, csak a népiskolákra s azokkal viszonyban álló szakiskolákra gondolunk. E tekintetben akár a megalakított törvényekre tekintünk; akár az iskolák számának szaporodását, épületekkel, tanszerekkel való ellátását vesszük figyelembe; akár a tankötelességek iskolába járására pillantunk: minden felé szembe-tűnő örvendetes haladást kell elismernünk.

Hiszen az ország 280,399 négyszög kilomé-

ternyi területén fekvő 12,702 községében 1869-ben volt 13,798 népiskola, ma van 16,417; néptanító volt 17,792, ma van 23,980. Hazánk 13 millió 749,603 lakosa 2.284,741 iskolakötelezettségéből iskolába járt 1.152,215, ma 2.324,735 közül jár 1.870.083. Az iskolába járók százaléka 1869-ben volt 50.42%, ma 80.44%. A népiskolák fenntartási költsége volt 3.760,123 frt, ma teszen 14 millió 285,440 frtot, melyhez számítandó még a tanítók-intézetek fenntartására fordított évi 901,654 forint s a népoktatás más céljaira főhasznált évi 450,834 frt s az el nem számolható segélyezések.

Kiseddóvó intézet volt 1869-ban 130, ma van 483. Országos tanítói nyugdíjról szó sem volt, ma ezen alap teszen 5.676,800 frtot. S mily haladás van a taneszközökre nézve! 1869-ben volt iskolai fekete tábla 13,935, ma van 29,164; szemléltető kép a beszéd- és értelemgyakorlathoz semmi, ma van 4474; falitábla az olvasáshoz és íráshoz volt 9442, ma van 17,245; számolási szemléltető semmi, ma van 13,957; térkép összesen volt 8,260, ma van 30,064; földgömb és csillagászati szemléltető volt 2259, ma van 11,647; természetrajzi gyűjtemény semmi, ma van 11,304; természettani szemléltető semmi, ma van 6,060; rajz és szépírási szemléltető semmi, ma van 5268; tanítói és ifjusági könyvtár volt 870, ma van 6 ezer 624; testgyakorlási eszköz gyűjtemény volt 66, ma van 3,071.

A 16,417 népiskola fenntartására szolgáló ingatlan vagyon értéke ma teszen 34.805,546 frtot.

Kivánni valónk még elég van; de nem tagadhatjuk, hogy a tanítói állás emelkedett értelemben, tekintélyben, anyagi helyzetben. Sokat bíralták és bírálják a tanítótestületek működését, de még sem vitathatja el senki, hogy azoknak közgyűlései egészben véve nem megvetendő szellemi tartalmat tárnak elénk. Nem egy tanítótestület van, a melynek gyűlései hol megközelítik, hol elérik, azon színvonalat, melyen Európa legmiveltebb államainak hasonló gyűlései állanak.

Hogy a népoktatás ennyire fejlődött, azért a nemzet fogékonysága s áldozatkészsége mellett az érdem első sorban természetesen az Eötvös, Pauler és Trefort minisztereké.

De nyomban következik utánok Gönczy Pál államtitkár, a vallás- és közoktatásügyi miniszterium második ügyosztályának főnöke, kinek a tanügy terén folytatott működése 50 éves jubileumát üli május 6-án az ország tanítói kara.

Nem vagyunk abban a helyzetben, hogy tétléről-tételre kimutathassuk, hogy mi része volt Gönczynek azon számos czélszerű rendeletekben, intézkedésekben, alkotásokban, melyeket Eötvös, Pauler és Trefort kibocsátottak, létrehozta. De

biztosra vehetjük, hogy azokban sokat köszönhetünk Gönczynek. Minden miniszternek első teendője, hogy biztosítsa magának azon embereket, kikre szüksége van, hogy célját elérhesse. Ily szempont vezette Eötvöst, midőn az új alkotmányos időszak kezdetén mindjárt kiszemelte s lefoglalta magának Gönczyt, ki azontul állandóan tanácsosa s minden népoktatási kérdésben bizalmas szakközege volt. Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikkben sok gondolat a Gönczyé. Pauler a tudomány embere, s Trefort a széles látókörű szellemes miniszter szintén mindig méltó figyelemben részesítették s ez utóbbi részesíti ma is a Gönczy észrevételeit. Mind a három miniszter azon magaslátára emelkedett a közvélemény előtt a tekintélynek tudomány, tehetség s jóakarát által, hogy már csak az ő bizalmuk is fényt vetne Gönczyre, s biztosíthatna bennünket arról, hogy e férfunak, kiben ilyen miniszterek biznak, megbízható embernek s a keze alatt levő ügykörben hasznos tanácsosnak kell lennie. Azonban ettől eltekintve magának Gönczynek is olyan egyéni tulajdonai vannak, melyek után biztosan állíthatjuk, hogy neki különösen a népiskolai ügyek körül a miniszterek mellett nagy érdemei vannak.

Hiszen, Gönczy már kora ifjúságában úgy mutatta be magát a nyilvánosság előtt, mint a kinek munkakörét nem a paragrafusok határozzák meg, hanem azon magasabb eszme, mely előtte lebeg, azon lelkesedés, mely szívát a rábizott nemzeti ügyért eltölti. 1838-ban, mint 21 éves ifju s köbölkúti tanító már nem elégedett meg azzal, hogy a szokott módon óráról-óra tanítson; hanem reformálni akart nevelésben, tanításban, hogy a hazai nevelést és oktatást fejlessze, s ez által a közneveltség színvonalát tőle telhetőleg magasabbra emelje. Midőn az akadályokat igen nehezen elháríthatóknak találta, más kört keresett, a hol inkább biztosíthatja a sikert. Gondolta, hogy kedvezőbb körülmények között könnyebben megmutathatja, hogy mily eredménye lehet a czélszerű nevelésnek és oktatásnak. Magánháznál nevelő lett. Mihelyt meggyőződött, hogy elvei jók, szélesebb mezőt keresett, hogy nézeteit többek számára érvényesíthesse.

A szükséges előtanulmány után, melyet egy külföldi utazás, tapasztalás és tanulás által bővített, élére állott egy szeretetháznak, melyet az ő terve szerint állított fel két hazafi a zeleméri pusztán. Innen az 1848-ki események kizavarták; de különben is már akkor kiszemelte a magyar kormány, hogy a közoktatás terén fontosabb megbízással ruházza fel. Neki Diesterweghez kell való mennie, hogy közvetlenül ismerkedjék meg annak rendszerével, hogy átültethető legyen hozzánk, a

mi körülményeinknek megfelel; de a szept. 28-ki gyászos esemény miatt Pesten kellett maradnia. Azután az 1848-ki események mint sok másokat, őtet is letérítették egy időre utjáról. Azonban, mihelyt úgy rendezhette ügyeit, ismét visszatért uralkodó eszméjéhez, kedvelt foglalkozásához: iskolát nyitott a helyi s vidéki szülők gyermekei számára Gálos-Petriben. Itt működött 1850-ig, midőn Szőnyi Pál felhívta Budapestre, hogy magán intézetében legyen segítségére. Két évig szolgált itt az intézettulajdonos teljes megalégedésére; de Gönczynek meg voltak saját nézetei, melyeket függetlenül inkább hitt érvényesíthetőknek. 1852-ben külön állította fel főgymnasiumát, melyet kitűnő tanárokkal látott el. A nevelés látható eredményei, a tanítás sikere, az érezhető hazafias szellem, mely az intézet növendékein előmlött, felkelte a közfigyelmet az intézet iránt. Terjedt az eszme, hogy egy jó intézet hézagot pótol s olyan nemzeti ügyet szolgál, melynek fejlesztését, minden magyar hazafinak szívéen kell hozdoznia.

E gondolat adott lételt a budapesti ev. ref. főgymnasiumnak, melyet Török Pál püspök indítására a dunamelléki ev. ref. egyházkerület 1859-ben utba indított. Gönczy fenntarthatta volna magánintézetét, de őt magasabb eszme vezette. Elfogadta hát az új gymn. mellett az igazgatói állást, mely elég tág kört nyitott számára, hogy saját meggyőződése, elvei s nézetei szerint járjon el nevelői hivatásában. E virágzó intézetnél kapta Gönczyt az új alkotmányos korszak. Eötvös az eszmények embere 1867-ben mint vall.- és közoktatásügyi miniszter sietett megnyerni a férfit, kit buzgalmaért, szakismereteért becsült, szeretett. Gönczy osztálytanácsos lett.

Most találta fel Gönczy a tért, a melyen egészen eszményének élhetett olyan hatáskörrel, mely ismereteinek, tehetségének s hazafiai lelkesedésének megfelelt.

Visszatérünk oda, a honnan kiindultunk, hogy habár tételenként nem jelölhetjük is meg a részleteket, melyeknek kigondolásában, illetőleg végrehajtásában s megvalósításában a miniszterek mellett Gönczy a főosztályos: annyit személyes tulajdonai alapján is bizton állithatunk, hogy az újabb alkotásokért mindenesetre illeti Gönczyt anynyi érdem, hogy a magyar nemzet osztatlan elismerése s a tanítóság hálás tisztelete emelje az ünnepélyt, melyet a tanügy terén tett 50 évi szolgálata méltánylásául a budapesti paedagogium indításából az ország összes népoktatási intézetei folyó év május 6-án ünnepelnek.

De nem szükséges okoskodáshoz folyamodni, hogy kijelölhessük az érdemeket, melyek a magyar közoktatás terén Gönczyt illetik. Ismerjük őt, mint

gyakorlati tanítót és nevelőt, mint író, államférfiut s mint embert. Mindenik tulajdonsága külön-külön is olyan sajátságokkal bir, hogy megérdemli tiszteletünket. Gönczy mint minden olyan ember, ki saját egyénisége közvetlen érdekköréből egyelőtte lebegő eszme által magasabb szempontra tud emelkedni, mindig olyan pontra állott a magyar közoktatásügy fejlesztésénél, a hol éppen szükség volt reá.

Mikor gondolatokat kellett ébreszteni, közzétette paedagogiai s didaktikai tapasztalatait, elveit, tanulmányait lapokban, folyóiratokban. Mikor kézikönyvekre volt legnagyobb szükség, utánajárt, hogy kivel irathatna ily könyveket s míg más gondolkozott, hogy vajjon hozzáfogjon-e, addig Gönczy megírta a magáét hézagpótlónak s példaképen buzdításul. Mikor tanszerek hiányában szenvedtünk, ellátta s elláttatta az iskolákat térképekkel, földgömbökkel, szemléltető képekkel, természetrajzi táblákkal, telluriummal, planetariummal sat.

Mikor azon akadtunk fenn, hogy milyenek legyenek az iskolaépületek, iskolai kertek, padok, hogy az egészségtan szabályainak megfeleljenek, Gönczy kiadta erre vonatkozó utbaigazító terveit, rajzait.

Mikor az irányt kellett megjelölni, a melyben a szétágazó vélemények találkozhatnak s a helyett, hogy egymást akadályozzák, egyesített erővel haladhatnak a közös cél felé: Gönczy elmondta nézeteit az országos képviselői tanítógyűlésen s biztosította azoknak eredményét, sikerét.

A mai kornak még a tanítókra is kiterjedt sajátsága, hogy többet akarunk költeni s élvezni, mint tudunk szerezni s a menyinyit anyagi helyzetünk s testi szervezetünk megbirhat. Gönczy ebben is jó példa a tanítóknak, kiknek sokkal több okunk van, mint másoknak, hogy a vagyoni és testi erővel való gazdálkodás erényét gyakoroljuk.

A nemzeti és társadalmi közjólét alapfeltétele a családi boldogság, mely ismét azon tényező szerencsés összszehatásától függ, melyek a családot alkotják. Gönczy mint családfő is követendő példát állít élénk. A gondviselés oly nővel áldotta meg, ki a nemes egyszerűségben, munkásságban s önzetlen lelkesedésben mindenért, a mi szép, jó és nemes, hű és méltó társa férjének. Sokan ismerik s áldják jó szívét. Ilyen kör csak neveli azon nimbuszt, mely a Gönczy személyét kiváltképpen a tanítóság előtt környezi.

Gönczyben a magyar tanító a demokráciát, a tehetséget, a kitartó szorgalmat s mindazon erényeket láthatja megtisztelve, melyekre egy jó tanítónak törekednie kell.

Gönczy magát most is tanítónak tartja s nem osztozik a tanférfiak körébe is belopodzott árisz-

tokratikus nézetekben. E tulajdonság teszi a szív-
jósága mellett humánussá, barátságossá minden
érintkezéseiben s könnyen hozzáférhetővé a tani-
tók előtt. Nem csoda, ha a magyar haza öszszes
tanítói szívből résztvesznek a Gönczy-jubileum örö-
mében. Ezen örömben osztozunk mi is, midőn gon-
dolatban s érzésben kísérvük azon küldöttségeket,
kik folyó év május 6-án nagyrabecsülésöknek, sze-
retetőknek s tiszteletőknek kifejezésre adnak az ün-
nepelt férfitől. Szívből kívánjuk, hogy a gond-
viselés tartsa meg őt családjának, a magyar tan-
ügynek s hazánknak számos éveken keresztül azon
ifjui testi lelki erővel, mely még anynyi hasznos
munka végzésére nyújt biztos kilátást.

Fazakas József.

Továbbképző iskolák leányok számára.

E tárgyról tartatott egy értekezlet a frankfurti álta-
lános tanítógyűlésen 1887. augusztus 27-én, mely élénk
eszmecserére adott anyagot nemcsak a gyűlésen, hanem
a német pädagogiai szaklapokban is. Ezek egyikének, a
„Rheinische Blätter“-nek 1888. 1. számában megjelent
cikkét vagyok bátor röviden ismertetni, mert tárgya figye-
lemre méltó és hazai viszonyainkra is tanulságos.

Előre bocsátom, hogy a továbbképző iskola alatt itt
nem azon felsőbbfokú leányiskolák értendők, a melyek kül-
földön és hazánkban is nagy számban fordulnak elő; (ha-
zánkban a felső nép-, polgári- és leányiskolák czimén,
ezeknek czélja a közép- és felső osztály leányainak maga-
sabb általános képzettséget és műveltséget nyújtani)
hanem továbbképző iskolák az alsóbb néposztály leányai
számára.

Ilyen iskolák ma még a külföldön is csak szórva-
nyosan fordulnak elő egyes emberbarátok által fenntartva.
Hazánkban tudtommal egy sincs! Az elemi iskolából ki-
került 12—13 éves leányokat, kik családi viszonyaiknál
fogva nem látogathatják a felsőbb fokú női leányiskolá-
kat, — és nem is óhajtjuk, hogy a nép leánya ezen iskolá-
kat látogassa — a törvényszabta ismétlő és vasárnapi
iskolák volnának hivatva időközönként foglalkoztatni; de
ezen iskolák nem töltik be hivatásukat oly módon, mint
az az iskolából kikerült gyermekleányok jövő élethivatása
érdekében kívánatos volna. Az ismétlő iskola a népiskola
elméleti tantárgyait ismétli — de a leányoknak az iskolán
túl kezdődő életcéljával vajmi keveset törődik! Cél-
szerűtlenségük mellett eléggé bizonyít népszerűtlenségük;
hiszen csak erőszakos eszközökkel lehet a fiukat is, de
még inkább a leányokat az ismétlő iskolának megnyerni.
A varró és ipariskolák — még eddig privát vállalatok —
és noha kedveltebbek az ismétlő iskoláknál, de céljukat
csak egyoldaluan töltik be és ezeket is legkisebb szám-
ban látogatják a tulajdonképeni nép leányai.

Pedig, hogy mennyire szükségük van épen ezen
osztály leányainak egy olyan továbbképző iskolára, mely
őket jövő élethivatásukra előkészítse, arról meggyőző-
hetünk, ha mélyebb betekintést szerzünk a munkás nép
családi életébe.

A munkásosztálynál a házasságok általában gya-
koriabbak, mint a műveltebb középosztály, vagy az ügy-
nevezett vagyonos osztálynál. Mert a munkás ember
munkatársat vagy legalább szerzeményének megtakarító-
ját, gondozóját óhajtja a feleségben megtalálni. És mégis

mit tapasztalunk? sötétlátás nélkül be kell vallani, hogy
a szegényebb, a munkás néposztály körében találjuk a
legtöbb olyan házasságot, a mely nemcsak az idealizmust
nélkülözi, hanem a házassághoz kötött legcsekélyebb igé-
nyeknek sem felel meg. A házi békétlenség, a ház-
asfelek egymásiránti dűrvasága, a gyűlölet, iszákosság, a
házasfelek különélése napirenden vannak; és ezeknek
nyomában halad a gyermekek elhanyagolása, szeretet nél-
küli nevelés és a fokról-fokra terjedő lelki eldurvulás a
nép közt. És e szomorú és mindinkább terjedő állapot-
nak különböző okai vannak. A kereset és az életfentartás
eszközei csekélyek, a legcsekélyebb zavar a megszokott
életrendben könnyen nyomorba ejti a családot és a ház-
asfelek tehetetlensége, segélytelensége következtében beáll
a családi élet szétzúllése. Mert az alsóbb néposztálynál
a szegénység külsőleg is kirívóbban mutatkozik és az
egyes családok együttlakása, sűrűbb érintkezése követke-
ztében elviselhetetlenebb és gyötrőbb ugy a házastársakra,
mint a gyermekekre nézve. Ezen családi viszonyok szűlik
a köznyomort, mely azután a jótékonytságot, az ember-
szeretetet hívja segítségül. A köznyomor és a nép álta-
lános elszegényedésének megátalására a társadalom szá-
mos intézményt létesített, melyeknek felsorolására itt szűk
a keret — azonban mindezek csak ideiglenes külső in-
tézmenyek, melyeknek befolyása alól elzárkozik a tudat-
lanság. Gondoskodni kell tehát olyan segédeszközökről,
melyek a család bensejében fakadnak és a családi viszo-
nyok javulását nem kívülről, hanem a család legbensőbb
életében eszközlik és ez által a családi boldogság örökifju
forrásává válnak.

A házasság czélja férfi és nőre nézve egyaránt az,
hogy életüket kölcsönösen szebbé, boldogabbá tegyék, vagy
legalább helyzetükön javítsanak. A természetellenes kivé-
telek még nem ingatták meg azon általános igazságot,
hogy a boldogság legigazabb és legnemesebb forrása a
családi élet! És mégis a tapasztalás azt bizonyítja, hogy
számtalanok nemcsak nem javítanak helyzetükön a ház-
aságkötés által, hanem egyenesen romlásnak indulnak, bol-
dogtalanokká lesznek és magukon kívül ártatlan utódaik-
nak jövőjét is tönkre teszik.

A szerencsétlen családi viszonyok egyik okát — a
szegénységet és a megélhetés gondját — láttuk; ezekhez
járulnak még a betegség, egvőb véletlen csapás; és leg-
többször a házasság egyéni hibái és gyarlóságai. Ez
utóbbi különösen hátrányára van a családi életnek, azért
erre fordítjuk figyelmünket, és noha a „hibás fél“ a férfi
épen úgy lehet, mint a nő, ez esetben a „cherchez la
femme“ közmondás után indulva, a nőt vizsgáljuk mint a
családi boldogság vagy boldogtalanság okozóját.

A nő legtöbbször nem rosszakaratból, de mert nem
érti jobban, mert „nem tud hozzá“ — okozója lesz a
családi szerencsétlenségnek. A legszentebb szándékkal
kötött házasságban is gyakran csalódnak a felek, remé-
nyeik romba dőlnek, mert a nő nem jó házi asszony;
és multjánál, előképzettségénél fogva nem is lehet azzá.
Pedig a munkás néposztály házi boldogságának és jólété-
nek nélkülözhetetlen alapfeltétele, hogy a nő jó munkás
és értelmes gazdasszony legyen. Ha valahol, ugy ezen
körben áll az, hogy a házi boldogság a nő kezétől függ.
De hogy a nők legtöbbször ezen feladatának nem tud meg-
felelni, ezért őket alapszabályban felölősségre vonni nem is
lehet. Az életfentartási viszonyok ma már oda alakultak,
hogy munkásaink, kisiparosaink feleségei a házasságra
minden előkészület nélkül lépnek; lehet mondani, hogy
a házassággal olyan hivatást vállalnak, a melynek köteles-
ségei előttünk ismeretlenek. Mert mivel tölti a köznép

leánya az iskolából kilépés és a házasságkötés közötti időszakot? Ezen leánykák, mielőtt az iskola küszöbét 12—13 éves korukban elhagyják; családi viszonyaiknál fogva kénytelenek önfentartásukról gondoskodni, mire nézve nem marad más választásuk, mint az iskolából kilépés után azonnal pénzért, élelemért mások, idegenek szolgálatába állani; t. i. napszámba megy, szolgálatba lép, gyárban dolgozik, vagy a kisiparos leánya más iparos műhelyébe szegődik varró leánynak, boltosleánynak stb. Az iskolázás abbahagyásával megszűnik a serdülő leányra nézve a családjában való tartózkodás is és kezdetét veszi a hivatásszerű élet, a pénzért való dolgozás, az életfentartás küzdelme. És hány fiatal leány szíve, lelke mételeyeztetik meg ezen foglalkozás közepette, hány megy tönkre testileg a megerőltető munkában? Csak kivételesek azon esetek, a midőn a szolgálatadó cselédjének erkölcsi és szellemi jóvoltáról is gondoskodik, vagy nem tekinti őt örökös szolgálatra kárhozottnak, hanem előkészíti a családi élet kötelességeire is. A gyárak és műhelyek erkölcsrontó hatásáról itt nem is szólhatunk! Pedig a nők ezen népes osztályánál csak ideiglenes hivatásnak tekinthetjük a fentemlített foglalkozásokat, mert az ő valódi életezéljük a háziasszonyi, a családjában hivatás. Ezen felfogásra nem csupán a tisztán emberies gondolkodás vezet, hanem azon tény, hogy dacára a sok szerencsétlen házasságnak és köznyomornak, a nőknek több mint fele férjhez megy és ezen arány az alsóbb néposztály leányainál még kedvezőbb. A házasságkötések megnehezítése által venni elejét a családok által terjedő köznyomornak nem vezetne célhoz és ezen eszköz mindig nehéz és gyötörő hatása. Több erkölcsi alappal bír és humánusabb ennél azon törekvés, melyet a frankfurti tanítógyűlés megindított, mely a munkás néposztály leányainak olyan továbbképzéséről gondoskodik, mely őket a háziasszonyi hivatásra előkészíti, hogy ez által a természet és Istentől rendelt családi életet a szegények kunyhójában is boldogabbá alakítsa.

Erre azon ellenvetést tehetné az elméleti emberbarát, hogy a népiskola van hivatva a leányt úgy, mint a fiút az életre előkészíteni. Van a népiskolának sok olyan tantárgya — mint például a női kézimunka, a számtan, gazdasszonykodás, a melyek a praktikus életre készítik elő! Igen, azonban ha a népiskola legjobban megoldotta is feladatát, mi biztosít arról, hogy az a leány, ki az iskola után az időt minden vezetés és erkölcsi felügyelet nélkül szolgálatban, gyárban stb. töltötte, férjhez menvén értelmes és jó asszony is lesz? Egy más ellenvetés az lehet, hogy a leányka legjobban és legkönnyebben elsajátítja a háztartási tudnivalókat anyja mellett még mint iskolás leány, mert éppen a néposztály gyermeke az, a ki résztvesz a család minden ügyében és fáradaiban. Szívesen bevalljuk, hogy boldogok azon gyermekek, kik nem szorulnak e tekintetben idegen befolyásra, kik atyjok, anyjok példáját követve maguk is utánzásra méltó példakékká válnak családjukban, mert a jó és nemes tulajdonság és ügyesség már vérükbe ment át, a család ottotta azt beléjük! De ilyen családi élet a kivételek közé tartozik! Nekünk egyelőre a családi élet visszás helyzetét kell figyelembe vennünk, azon számtalan házasetet, a melyek rosszak, vagy a melyek nem képesek leányaiknak okszerű és erényes háziasszonyi nevelést adni. Arról kell tehát gondoskodni, hogy azon arasznyi idő, mely az iskola befejezése után következik, czélszerű módon a leányok gazdasszonyi kiképzésére fordítottassék *így azonban, hogy ez által ők kenyérkereseti foglalkozásaikban meg ne akadályoztassanak.*

Ez volna céljuk a továbbképző iskoláknak. Termé-

zetesen ezen törekvés társadalmi úton volna egyelőre megvalósítható. A nemes eszmék iránt fogékony női társulatok volnának hivatva az alsóbb néposztály serdülő leányainak továbbképzéséről gondoskodni oly formán, mint a hogyan a községek és az állam az iparos- és kereskedő tanoncokkal teszi. Ugyanis a napnak egy meghatározott órájában, vagy a vásár- és ünnepnapok délutánjain, a midőn a szolgálattevő, gyárban vagy napszámban dolgozó leányok a munkaadó helyen legkönnyebben nélkülözhetők, összejönnek és tisztán praktikus módon részesülnének fent jelzett továbbképzésben. Ezen iskolák felkarolhatnák:

1. A főzés tanítását az alsóbb néposztály viszonyaihoz mérve. Az élelmiszerek olcsó és czélszerű beszerzését, eltartását, némelyeknek termelését. A konyhakertészet és kertművelés gyakorlását. Ezen gyakorlati ügyességek elsajátítására a népkonyhákat lehetne felhasználni, a hol a nép leányai éppen a hasonlóik számára tanulnak meg az egyszerű, de izletes, egészséges étel készítését. Frankfurtban két népkonyha van már úgy berendezve, hogy abban a fiatal leányok főzni tanulnak.

2. Tanítani kellene a ruházat előállítását és a különböző szövetek ismertetését, némelyeknek, mint pld. a vászonnak előállítását. Sajnos, hogy ma már a köznép is kezdi varróleányokra bízni egyszerű öltözetének összeállítását.

3. A lakás gondozása, tisztogatása, lakályossá tevésének módja is ismertetendő. A legszegényebb kunyhót is kedves tartózkodási helylyé teszi a rend, tisztaság és egy néme a csunak, a mit a női ügyesség minden pénzbeli áldozat nélkül előállíthat. A kedves otthon sok fillért tart vissza a gazda zsebében, melyet ellenkező esetben a koresma bűzös levegőjű szobájában költ el, mert ott mégis kellemesebb szórakozást talál, mint a szennyes, barátságatlan, kényelmetlen otthonban a piszkos, zsémbes, munkátlan asszony oldalán.

4. Az egészségtannak alapismereteivel, a betegápolás és gyermekek gondozásával is meg kell a nép leányát ismertetni. A tudatlanság sehol sincs annyira ártalmára a népnek, mint a betegség eseteiben, a midőn a rossz ápolás és kuruzsolás miatt a legtöbb beteg és különösen a gyermekek elpusztulnak.

5. Szükséges a közéleti egyszerű számolásnak a gyakorlása is, különösen a háztartásban a bevételek és kiadások feljegyzésének ismertetése. (Nem kell ehez a könyvvitel ismerete. Ha papír nincs, jó erre az ajtófélfára is!) Hány asszonyt vezetne az takarékosagra és ösztönözne bevételeinek szaporítására, ha látná, hogy a meg gondolatlanul kiadott fillérek milyen összegre rugnak éven át, ellenben a krajezárok kimélése és gyűjtése forintokat tesz idővel.

A vasárnapi összejövetelek alkalmával lehetne az elsorolt hasznos tudnivalók mellett szív- és léleknevesítő *népies* olvasmányokat olvastatni, és nekik olvasmányokat ajánlani, hogy idején elkereljék a frágár ponyvairodalmat és izlésük ilyenekben többé örömet ne találjon! Ezek volnának nagy körvonalokban adva azon ismeretek, melyek által a nép leányait erkölcsös, józan és praktikus nőkké lehetne nevelni, mi által a sötét tudatlanságot és durvaságot idővel boldogabb családi viszonyok válthatnák fel a munkás nép kebelében!

Mi, kik a nemzeti nőnevelés eszméjéért oly lelkesen harezolunk, sokat kivívtunk már e téren! Magasabb leányiskoláink nagy része bátran kiállja a versenyt a külföld hasonló intézeteivel! Csak az a baj, hogy mindig a magasban járunk, a tudományt tömjük leányaink fejébe és keveset nevelünk: és megfeledekezünk azokról, a kik a

nemzet zömét teszik, a kiknek pusztulásától vagy jólététől függ a nemzet fennállása, — a népről és annak leányairól.

Lázárné Kasztnér Janka.

Az iskolai olvasókönyv.

Hogy az olvasókönyv szakértő tanító vezetése mellett mily nagy szolgálatokat képes teuni az iskolának, mutatja az a sokféle igény is, melyeket idő folytán az iskolai olvasókönyvekkel szemben támasztottak. Különösen az elemi iskolák számára szerkesztett olvasókönyv iránt fokozódnak naponta a remények és követelések. A feléje irányult kívánalmak közül többeket a gyakorlat ébresztett és növelt fel s ezek életképesek is, miután az iskola talajában gyökereznek, de vannak a sok között olyan kívánalmak is, melyek csak az elmélet fellegeiből ereszkedtek le s a gyakorlatban vagy igen keveset érők, vagy épen kivihetetlenek.

Nem lesz érdektelen e sokoldalú kívánalmakat számba vennünk. Ezekből kell minden tanítónak összeállítania azt a mértéket, melylyel a különböző iskolai olvasókönyveket mérlegeli s a saját iskolája szükségleteinek leginkább megfelelőt kiválasztja.

A mint a gyermek az ábécze kis és nagy betűin áthaladott s azoknak írott és nyomtatott alakjait részint a saját írásán, részint a fali olvasóáblákról és ábéczés könyvéből megtanulta összetévesztés nélkül felismerni, s az egyes szókat már biztosan ki tudja olvasni, szüksége van egy olyan könyvre, melyen magát a folyékony olvasásba begyakorolja. Az iskolai olvasókönyvnek legelső hivatása tehát az, hogy legyen eszköz a gyermek kezében, melyen az olvasás gépies nehézségeit leküzdje s az írásjelekkel megismerkedjék, azaz a melyekből tanuljon meg kellő folyékonysággal és hanghordozással olvasni.

Azonban, ha az olvasókönyv célja csak ennyiből állana, akkor külön iskolai olvasókönyvre nem volna szükség. Ennyi szolgálatot akármelyik magyar könyv, a mely épen kézigyben van, tehetne a tanuló kezében. De az olvasásnak nem csak az a célja, hogy a szók és mondatok egymás után el legyenek olvasva, hanem az is — és pedig főképen az, hogy a mit olvasunk, azt értjük is meg. Ez a cél már nagyon megszorítja a tanuló kezébe adandó könyvek számát, mert kizár minden olyan könyvet, melynek tartalma nem talál a gyermek értelmi fokához.

Az említett két hivatás érdekében tehát bármelyik iskolai olvasókönyvtől meg kell kívánnunk, hogy mind alakja, mind tartalma feleljen meg a célnak, azaz tiszta fehér papíron, kellő nagyságu és nem szemrontó betűkkel, gyakori sorbekezdéssel, hibátlan orthographiával és a lehetőleg sajtóhibák nélkül legyen kiállitva; olvasmánydarabjai pedig úgy tartalomra, mint terjedeleme nézve alkalmazkodjanak a gyermek előismereteihez, neméhez, korához és értelmi képességéhez. Látni való az elmondottakból, hogy a több ismerettel bíró felsőbb osztályosok olvasókönyve az alsóbb osztályok gyermekei kezébe nem alkalmas.

Az előbbiekhöz csatlakozik egy harmadik általános követelés, t. i. hogy az olvasmányok sem tárgyaikban, sem kifejezéseikben semmi olyat ne tartalmazzanak, a mi a vallásos érzést, valamelyik felekezet kultusát, vagy az erkölcs és tisztesség szabályait megsértene.

Olvaságyakorlási anyag, a gyermek fejlettségi fokához való alkalmazkodás és erkölcsös irány az a három főkvánalom, melyeknek megfelelni tartozik minden számba-

vehető iskolai olvasókönyv, akármelyik osztály számára legyen is szerkesztve.

De ha e főkéllékre nézve a tanítók mindnyájan egyetértenek is, nézeteik annál eltérőbbek az egyes olvasmányok alakjára, tartalmára és berendezésére nézve. Némelyek inkább ideális, mások inkább reális czélt tűznek az iskolai olvasókönyvek elé.

Vannak, a kik az iskolai olvasókönyv főfeladatát abban látják, hogy *keltsen érdeklődést a könyvek iránt*. Az olvasás lévén egyik leghatalmasabb művelődési eszköz vagy mód, melylyel mindenki saját erején is tovább képezheti magát, nézetük szerint az isk. olvasókönyvnek nem lehet más feladata, mint az, hogy a gyermeket ez eszköz birtokába juttassa s használására rákapassa, azaz szerettesse meg vele az olvasást. A száraz tankönyvek erre nem alkalmasak. A miket az iskola a gyermeknek e tankönyvekből tanít, azokra neki még akkor szüksége nines, s e miatt nem is kíváncsi rájuk; tanul azért, mert kényszerítik rá; iskolai tudományának még akkor igen kevés gyakorlati hasznát tudná venni, tanul a jövő számára. E kényszermunka eszközeiül leginkább iskolai könyveit látván, természetes, hogy a könyvekhez egyáltalán vágya nem keletkezik.

Az elemi iskola összes kézikönyvei között az olvasókönyv van hivatva arra, mert csakis ez képes rá, hogy a gyermeknek ne a jövő, hanem a jelen szükségeit elégítse ki. A gyermekek világa más, mint a felnőtt emberé; a ki rájuk hatni akar, bele kell helyezkednie az ők lelki horizontjokba. Hogy tehát az olvasókönyv magát velők megkedveltesse, szükséges, hogy olvasmányai ne a felnőtté, hanem a gyermekek izlését tartás szem előtt; legyenek a gyermeki tapasztalat-, kedély- és képzeletvilágból valók, tehát olyanok, a melyek az őket érdeklő dolgokról adjanak nekik felvilágosítást, foglalkoztassák eleven képzelődésüket, hozzák kellemes hullámszóba fogékony érzéseiket s ez által gyakoroljanak nevelői hatást akaraterejökre.

E felfogás szerint tehát az iskolai olvasókönyv főalkateleme a mulattatás, a gyönyörködtetés, mely természetesen a tájékoztató oktatást sem zárja ki, de nem ezt tartja főzélnek, hanem az érdeklődés fölkelését az olvasás iránt.

Közel áll e felfogáshoz azoknak a nézete, a kik az isk. olvasókönyvet *átvezető hidnak* tekintik az ábéczetől a *népies olvasmányokhoz*. Ezért az olvasmánydarabok közé alkalmas népmeséket és népkölteményeket is vesznek fel. Azonban egyoldalú, sőt téves dolog lenne mind csak ilyenekből akarni összeállítani az olvasmányokat. Mert ha áll is az, hogy minden valódi ifjusági olvasmány egyszersmind népolvasmány is lehet, de nem áll megfordítva, mivel a nép olvasókönyvei között nagyon sok van olyan, mely a felnőtt emberek kezében a maga helyén van, de teljességgel nem való a gyermekek kezébe.

Bajosán lehetne annak a kívánalomnak is eleget tenni, hogy a népisiskolai olvasókönyv a *nemzeti irodalomnak legyen előcsarnoka*, tehát olvasmánydarabjai csakis a jelesebb magyar szaktudósok és költők műveiből legyenek összeválogatva. Indokolásul felhozzák, hogy így az irodalom termékeiből a legszebbet s a legjobbat előlegezzük a gyermekeknek; korán megismertetjük a nemzet kiválóbb íróinak nevével s alkalmunk nyílik felébbresztetni irántuk a kegyeletes tisztelget a gyermek szívében.

Igaz, hogy „a gyermekeknek a legszebb a szép, s a legjobb a jó.” Egy valódi költői ihlettséggel írott költemény, például, mely önkénytelenül meghatja és magával ragadja az olvasó lelkét, többet ér a tanulóra nézve is.

mint egész halmaza azoknak az émelgyős, mondva-csinált gyermekverseknek, melyekben nem a gyermeki ész és szív szólal meg; hanem avatlan felnőtt próbálnak gyerekesen gyűgögni, vagy nevelői admonitiojukat és adhortatiojukat megezekrozva a gyermek szájába beadni.

Mindezek mellett is kénytelen az elemi iskola olvasókönyve ama nagy feladatot a középtanodák olvasókönyveinek engedni át. Ugyanis nálunk még eddig, fájdalom, nem volt szokásban, hogy kiválóbb íróink az ifjúsági irodalomra is kiterjesztették volna munkásságukat, annál kevésbé bibelődtek a gyermekversekkel. Költeményeik között gyéren akad egy-egy olyan, mely az elemi iskolás

gyermek értelmi színvonaláig leszáll; prózai műveikkel is így áll a dolog. Az pedig, hogy nagyobb szabásu munkáikból szedegessünk ki egyes mutatórészleteket, kezdet és befejezés nélküli töredékeket, népiskolának vajmi kevés hasznára tudna lenni; nem is említve, hogy kivált régiebb classicus íróink nehézkes, ódonzamatu irálya nyelvünk gyors fejlődése miatt jelenleg már alig élvezhető, kivált a gyermekeknek, s inkább csak irodalomtörténeti értékkel bír.

(Folytatása köv.)

Paal Ferencz.

T Á R C Z A.

Gönczy Pál életrajza.

Ha visszatekintünk a múltba s keressük azon iskolákat, a melyeknek feladatuk lett volna a *népnevelés, a népművelés*, kifárad szemünk, a míg egy támpontot nyer, a melyen megpihenhet. A nép, az nem volt más, mint jobbágy, a ki dolgozott kiskorától — nagy, öreg koráig annyit és ott, a mennyit és a hová ura rendelte. Az apa helyét a gyermek foglalta el, a gyermek helyét az unoka. Az ilyen népnek alkalmat adni, hogy iskolába járjon, tanuljon írni és olvasni, hogy képezze magát, lehetetlen volt. Elég, ha a földesur gyermeke tanul latinul, mit akar a paraszt művelődni?

Tudjon jól dolgozni s másra nem volt szüksége. Ilyen formán a népnevelésről szólni nem lehet. Még a jelen század elején is, a mikor Anglia, Franciaország, Németország és Belgium intézkedtek, hogy a nép számára iskolák állittassanak fel, hogy a népet műveljék, Magyarország semmi intézkedést nem tett arra, hogy a szegény jobbágy gyermeke oktatásban részesüljön. De minek is tett volna e téren bármi lépést is, ha kimondotta s megtartotta, hogy a jobbágy gyermeke legfeljebb alsóbb rendű pap lehet, de más nem. De másfelől Magyarország nyelve nem volt a magyar. Latinul tanult a földesur gyermeke az iskolában. latinul beszélt az apa a megyegyűlésen, latinul a karok és rendek gyűlésein, latinul írtak könyveket. latinul a törvényeket és a magyar nyelv csakis a kunyhók nyelve volt. Végre 1806-ban Ferencz király módosított és át-dolgozott törvényjavaslatát a „*Ratio educationis*“-t szentesíti és csak az rendeli el, hogy *elemi népiskolákat* is kell felállítani, a hol a vallás, olvasás, írás, számvetés, a mezei gazdaság és háztartás taníttassék magyar nyelven.

Azonban ezen intézkedés, valamint a következők is mind csak pappiron lettek kidolgozva, de megvalósítva nem. A nép maradt továbbra is jobbágy, gyermekét nem taníttatta s az iskola nem vált népiskolává. Így tartott az állapot egész 1868. decz 2-áig, a midőn ő felsége szentesítette a XXXVIII. törvényezikket, a melyben az általános iskoláztatás lett törvényileg kimondva. Ezen törvényezikkel a magyarnyelv kötelező tanítása és tanulása, a nép nevelése és iskoláztatása el lett rendelve, a nevelés és tanítás terén egy új időszak köszöntött be, egy olyan korszak, a mely a mult hibáit el akarta feledtetni, egy olyan korszak, a mely rájött arra a nagy elvre, hogy csak nyelvében él a nemzet, s a mely nemzet megtagadja nyelvét, az nem életképes föbbé, arra az elfeledés fátyolát rá lehet dobni. És hogy mind ez létesült, hogy a

népnevelés előtérbe helyeztetett, hogy törvényileg lett kötelezve mindenki gyermekét iskoláztatni, köszönhető első sorban b. e. báró Eötvös József közoktatásügyi miniszternek, de köszönhető az főkép *Gönczy Pál* közoktatásügyi államtitkárnak.

Eötvös nemes lelke egész hevével karolta fel az ország közoktatásügyi állapotát s azt a modern követelményeknek megfelelően akarta fejleszteni, azonban csakhamar felismerte az ehhez szükségelt eszközök hiányát. Eötvös nem volt ugyan gazda, de tudta, hogy modern eszközök nélkül épen ugy nem lehet a földeket megművelni, mint a gyermeki elméket. — Főtörekvése azért oda irányult, hogy a közoktatásnak legyenek jó munkásai, jól képzett tanítói, ezeknek pedig jó eszközeik, czélszerűen berendezett iskoláik. A midőn a törekvések realizálásához fogott, ellenfeleink kárörömmel utaltak a fejlődés törvényeire, mert szerintük az iskolák épen ugy, mint az erdők nem parancsszóra, de idők multán gyarapodnak. Azonban ebben most csalódtak. A magyar tanügy rohamosan fejlődött, mert akadtak olyan férfiak, a kik kellő időben gondoskodtak arról, hogy Eötvösünk óhajtsái teljesüljenek. Ezen díszes férfiak egyik legkitünőbb munkása volt Gönczy Pál, a ki most tölti be tanítószkodásának — a mint ő szereti ma is nevezni — 50-dik évét. Magyarország ünnepre készül e nagy napon, ünnepeljünk mi is azzal, hogy életrajzát olvasva, tisztelettel adózzunk azon férfinak, a ki népoktatásügyünk előmozdítására oly nagyon sokat tett.

Gönczy Pál Hajdu-Szoboszlón 1817. decz. 26-án született. Családja egy kálmínista hajdu család, a ki örökül adta az új szülőtnnek az egészséges testet, az állhatatos akaratot, mely egész életén át jellemzé s neveltetése kifejté benne azt a tisztáulást, mely soha, semmi körülmény közt el nem hagyá. Iskoláztatását szülővárosában kezdte meg, a hol kézikönyvül a Hübner szent historiáját, a kis Tükört, Márton István Rudimentáját, Lángius Colloquiumát igen ismeretes és országszerte használt könyveket használták. A kis növendéknek a tanulás mellett maradt még ideje a kis Tükör mappáit rajzolgatni, virágokat festgetni, sőt még faragott és esztergályozott is. Az algymnásiumot elvégezve, Debreczenbe ment Gönczy, a hol a philosophiai tanulmányokat hallgatta és ott el is végezte. Tanulmányai végeztével 1838-ban Biharmegyébe, *Köbölkútra* ment tanítónak. Itt föltűnt már az írás és olvasásnál használt módszerével, de korántsem volt képes a tradicziális tanításhoz ragaszkodókat saját önálló eljárásának megnyerni, a mihez hozzájárult még az, hogy a nép és társadalom még mindig igen kevésre be-

csülte a tanítókat. Ennélfogva a tanítói hivatalt nevelőséggel cserélte fel ugyancsak *Köbölkúton*, a honnan csakhamar *Pálos-Petribé* ment át *Draveczky Gyula* házához szintén nevelőnek. Ennél a családnál feltalálta a kört, melyre vágyott, föl a munkát, melyet lelkesedéssel végzett s a becsültetést, a melyet minden díjnál többre tartott. Csakhamar központja lett Gönczy a környékben lakó kiválóbb tanítóknak s nevelőknek. Barátai közt volt *Nagy László*, később pestmegyei tanfelügyelő, a kivel többször összejött, megbeszélte tapasztalataikat, értekeztek egyes nevelési kérdések felett s tájékozták egymást a külföldi paed. mozgalmak felett.

Még nevelő korában ismerkedett meg *Karap Sándor* váltótörvényszéki bíróval és *Diószegi Sámuel* bécsi kereskedővel. *Karap Lange* szászországi ev. pap munkáiból lelkesedetten olvasta a *Fellenberg-Wehrli*-féle iskolák áldásos működését, ki Diószegivel közölve eszméjét. elhatározták, hogy egy olyan intézetet állítanak fel, melyben az apátlan és anyátlan árva gyermekek neveltessenek s a mely egyszersmind gazdasági iskola is legyen, szóval egy árva gyermekek nevelő gazdasági intézet. Ezen eszméjük megtestesítésére embert kerestek s csakhamar fel is találták azt Gönczy Pálban, a ki készséggel vállalkozott ezen intézet vezetésére. Gönczy most abban hagyta a nevelősködést s egész télen rendszeresen tanulta a könyvkötést, esztergályozást, asztalosságot s a következő 1844-ik év tavaszán megállapodásuk értelmében Svájcba utazott. „Mikor Gönczy Svájcba ment, tisztában volt már épúgy a nevelés céljával, eszközeivel, mint annak az egyes nemzetekre való politikai hatásával, ő Svájcban nem kezdeni, de bevégezni akarta nevelésügyi tanulmányait. Vágyott látni színről-színre Wehrli s Fellenberg, kiknek törekvései felől már előbb tájékozódott, lelkesedni akart munkáikon s egyszersmind fölkeresni a nagy mesterek intézetei s Svájc többi szegényeket nevelő házai közt azt az intézetet, melynek gyakorlata az ő lelkében élő eszményhez legközelebb járt.“

Augusztus 2-án ért *Hoffwylba* s találkozott *Fellenberggel* s ezen beszélgetése alkalmával Gönczy egész élete programját felfejtette *Fellenberg* előtt. Midőn ugyanis *Fellenberg* komoly kérdéseket intézett Gönczyhez, hogy t. i. nem mulékony felfolbanás vezette-e a népnevelői pályára, átgondolta-e jól hivatását, megbarátkozott-e e terhes pálya küzdelmeivel, „mert fontos a hivatás, melyre vállalkozott, s mert fontos, nehéz.“ Gönczy következőleg felelt: „Meg, igen is, és pedig nem egy pár nap, hét, hónap, több évek érlelék meg e gondolatokat — én néhány év óta nevelő vagyok, mely idő alatt mindennap tapasztalám, mily elhagyatott állapotban van e szent ügy, a nevelés és kivált a népnevelés ügye; látám, hogy a hol iskolák vannak is, mily felfordult, elferdített alaknak azok, látám, hogy ezek úgy a mint vannak s mint haladnak, tán még inkább hátrafelé, a legrosszabbul vannak. Sokat gondolkodtam e felett, mint lehetne e dolgon segíteni s gondolatimat kicsinyben, úri növendékeim körül megvalósítottam, de ama mező, melyen a népre is átvihetném e munkát, parlagon maradt. Tanítóinkkal gondolatimat nem közölhetem, mert ők, kik a népneveléssel foglalkoznak, jobbara keveset vagy éppen semmit sem szeretnek gondolkodni s ha tán olvashatnának, nem tehetik, mert nines mit olvasniok s ha lenne is néha, nines min megszerezniök. S ők a régi megszokott visszassz módon haladnak, szemök előtt leginkább a pénz de nem az emberi szeretet lengvén. Ily s ehhez hasonló körülmények közt határozám magamat erős akarattal, állhatatos kitartással a tanítóságra, még pedig mindenestre néptanító-

ságra és ha ezt el nem érhetném, közvetve munkálni e pályára.“ Néptanító ugyan nem lett belőle, de közvetve hogy mit tett, fényes bizonyítványa népnevelésünk ügye, a melyet legnagyobb részt ő emelt oda, a hol ma áll.

1844. télén visszatérve *Hoffwylból*, 1845. tavaszán 12 gyermekkel meg is nyitotta az intézetet a *zeleméri* pusztán, feladatul tűzve ki maga elé, kiképezni a növendékeket az okszerű mezőgazdaságban s ezzel kapcsolatosan a kertészetben és selyem tenyésztésben. Ez évben nősült meg, nőül vevén *Végh Józsefát*, *Végh József* ref. lelkész leányát, a kivel együtt költözött ki *Zelemérrre*. Itt három éven át véghetetlen szorgalommal és igyekezettel működött, hogy az intézet célját érje. Azonban az alapítók által várt anyagi haszon késett és ez a virágzásnak indult intézet elé váratlan akadályokat gördített s a midőn Gönczy belátta, hogy nyereszkesedési vágy is érvényesül, az intézettel vissza lépett. Az 1848-diki szabadságharcban mint nemzetőr kapitány szolgált a hazát. 1849. őszén apósa biztatására *Biharmegye Kóji* községében fekvő birtokán egy középiskolai irányú nevelő intézetet nyitott. Intézetében a növendékek nemcsak tanultak, de házi ügyességgel is foglalkoztak. Ő igyekezett a növendékek minden oldalú érdeklődését fölkelteni s őket magukat saját nevelésükre nézve a nevelő munkatársává tenni.

1850-ben *Szőnyi Pál* nevelőintézetet állított fel *Budapesten*, a hová Gönczyt is meghívta. Gönczy készséggel fogadta e meghívást és két évig együtt is működtek. Ekkor *Szőnyi* megnősült s pensionatust rendezett be. Gönczy pedig erre maga is engedélyt szerzett és saját vezetése alatt új intézetet állított fel. Az ő intézetében működtek *Török Pál*, *Székdács*, *Brassai Sámuel*, *Vámossy Mihály* stb. Intézete tantervébe a szokott tárgyak s az újabb nyelvek mellett ott szerepelt a munka is, mely ma teljesen hiányzik a középiskolákból. Intézete évről-évre emelkedett és csak 1859-ben, a midőn azt a református püspök, *Török Pál*, egy nagyobb szabásu, magyar szellemű fiúiskolává akarta átalakítani, engedte át az ügy iránti lelkesültségében jól felszerelt nevelőintézetét, hogy abból nyilvános prot. gymnáziumot szervezzen az egyház-kerület. Ezen középiskolának Gönczy, a -közoktatási miniszteriumba történt meghívásáig, tapintatos igazgatója volt. Alatta izmosodott az meg úgy, hogy érdekeit a hitközség nem csak hálásan ismerte el, de távozásakor ezen általa virágzásnak indított intézet tiszteletbeli igazgatójának nevezte ki.

1857-ben a reformátusok orsz. tanügyi bizottságának is tagja lett s ettől fogva részt vett a reformátusok tanügyi munkálataiban. A népiskolai szervezkedések az ő tervei szerint indultak meg, sőt a magyar térképészést a ref. egyet. tanügyi bizottság határozatából az újabb időkben ő indította meg „*Magyarország térképe*“ kiadásával.

A sajtó útján is terjesztette eszméit. A „*Pesti Napló*“ban közölt cikkben határozottan kijelöli az alsó és a középiskolák körét, kitézi céljokat s kimutatja az eszközöket, melyek által ama célok elérhetők. A nevelési intézetekről szólva a magyar társadalom egyes osztályait tartja szem előtt. A köznép igényei, hivatása, állása, szűkebb körre szorítvák, tehát képzése is rövidebb ideig tarthat. E képzés célja, hogy népünk fiai jó polgárokká s nekik való műveltséggel bíró és saját s övéik javát előmozdítani tudó emberekké váljanak s *legyenek belőlük sorsukkal megelégedett emberek*. E képzést oly népiskola által kívánja elérni, mely a szokott tantárgyakon kívül, helyzetetése szerint, vagy a földműveléssel, kertészettel, vagy az iparral foglalkoznék.

Ugyanis 5 orthographiai hiba elegendő ok a visszavetésre. Az érdekeit tanítók ki vannak zárva a közreműködésből. A jegyadás 0—10 között mozog. A ki legalább a számok felét el nem érte — a fiuknál 4 dolgozattal 20-at, a leányoknál 5 dolgozattal 25-öt — szóbeli vizsgálatra nem lesz bocsátva. Ez kiterjesztetik elmondással egybekapcsolt olvasásra, nyelvtanra, a történelem elemeire, Franciaország földrajzára és számolásra és nem tarthat tovább 25 percnél. Ha a vizsgát jól állották ki, kapnak egy certificat d'études-t (iskolai bizonyítványt.)

Hogy a követelményekről egy világos képet nyújtsak, közlök egynehány feladványt és számpéldát, a melyet 1885 ben Sein-et-Oise megyében dolgoztattak ki.

I. Feladat: Azt hallod, hogy fivéred hadi fogoly és hogy vele durván bántanak. Te irsz neki, a melyben ezen hír benyomását leírod, részvéteket kifejezed és bátorságot öntesz belé.

Számolás: 1. A kivonásnak mi a próbája? Fejtsd ki egy példával, hogy miért kell épen azon módon járni el? 2. Egy iskola építéséhez egy 75,50 m. hosszú és 28,25 m. széles szegleten fekvő helyet vettek 45,50 frankot adva egy ár-ért. A vásárlás költségei és a betáblázás 270,40 frank. Az építés költségei 14,525 frank és az építész ezen összeg 50 százalékát kapja. Menyibe kerül az egész?

II. Feladat. Egy tolvaj egy éjjel a faluházába tört be. A lakosok rajtakapták, a ki őket le akarja ütni és elmenekülni, de ő maga kap egy olyan üést, hogy elesik, elfogják és bezárják. Volt e joguk vele így bánni? Miért? Beszéld el részletesen ezt a történetet és mond el véleményedet ezen ember felett.

Számolás: Egy munkás, évi 305 mives napon át napi 5,50 frankért dolgozik. Havonként kell neki 15 frank bért fizetni és 75 frankra van még szüksége a maga és családja fenntartására. A maradékot megtakarítja, hogy egy házat vegyen, a mely 2385 frankot ér. Hány év múlva takarítja össze ezen összeget?

Az összehasonlítás kedvéért közlünk itt még egy néhány feladatot és kérdést, a miket ugyanazon időben Páris X-ik kerületének községi iskoláiban dolgoztattak ki.

Számolás: Egy parasztnak termelt 1865 dekaliter burgonyája és mázsáját 9,65 frankon adhatja el. Azonban ugy tapasztalja, hogy ha ő hektoliterét 6,30 frankon adja el, akkor 18,65 francot nyer. Mennyi egy hektoliter átlagos súlya és mennyit nyom az összes termés?

Történelem és földrajz: 1. Ki volt Hannibál? Minő nagy csatát nyert? Minő nagy csatát veszített? Hogy halt meg? 2. Mond meg azon egyezmények neveit és keltét, a melyek 1593--1659. években a francia és spanyol királyok között kötöttek? 3. Állítsd össze Európa fővárosait, mond el fekvésüket és a folyók folyását, a melyek mellett azok fekszenek. 4. Rajzold le a Loire folyását, írd le azon városokat, a melyek mellette fekszenek és mond el azon megyéket, a melyekbe ezek tartoznak.

EGYESÜLETI ÉLET.

A kolozsmegyei tanítótestület központi körének nevelésügyi bizottsága gyűlést tartott f. hó 17-én Lázárné Kasztnér Janka elnöklete alatt. Jegyző: Csiki V. Szabad előadást tartott Propper F. „Az elemi rajzoktatásról.”

Előadó kifejti, hogy az elemi iskola 3 alsó osztályában a stigmographiai pontsoros rajzoktatás szükséges, mert megkönnyíti a kezdő gyermeknek a rajzolást, ügyesíti a kezét s az a siker, melyet a gyermek egy-egy jól húzott vonal, s jól alkotott síkidom által elér, bátorságot s kedvet ad a rajz tanuláshoz. Ez pedig nagyon fontos tényező a tanításnál. Előadó tapasztalásból tudja, hogy még a jobb tehetségű gyer-

mek is hamar elkezdi ásítani, ha látja, hogy vonalai nem olyan egyenesek, mint a milyeneknek kellene lenniök. Az ásítás pedig a tanítás czélszerűtlenségének biztos jele.

A rajz alapjának a mértani rajznak kell lenni; az elemi iskola 3-dik osztálya végzésekor már tudhatja a gyermek a síkidomokból a háromszögeket; négyszögeket általában a szögletes síkidomokat vonalzó és mértékmutató segítségével rajzolni. A pontsoros rajzoláshoz azonban úgy kell eljárni, hogy az alapja legyen a szabadkézi rajznak. Ez akképen történik, hogy a tanító nem elégszik meg azzal, hogy a pontokat összeköttesse, hanem a pontok mellé más pontokat tétet a gyermekekkel, s azokat összeköttesse úgy alkotott idomokat. Ez képezi az átmenetet a szabadkézi rajzra. A fejlődés foka szerint szabadkézi rajzot is kell alkalmazni. Ilyenkor nagyon ügyeljen a tanító, hogy a gyermekek ki ne játszdják. Erre nézve magának a tanítónak is kötelessége, hogy a táblára rajzolás esetében semmi segéd eszközt ne használjon.

Előadó nem ismeri el, hogy a pontsorok a gyermek szemét inkább fásztanának, mint az olvasás, a mi nélkül tanulni lehetetlen.

Előadó részint a mértani rajz elhanyagolásának, részint a pontsoros rajzolás helytelen alkalmazásának tulajdonítja, hogy a gyermekek az elemi osztályokból rendkívül kevés rajz ismeretet visznek ki s hogy kezők feltűnően ügyetlen, mikor a polgári vagy más felsőbb fokú iskolába lépnek.

A kéz ügyesítését s szabad mozgásának kifejtését annyira szükségesnek tartja, hogy szerinte minden iskolában gondoskodni kellene arról, hogy legyenek megfelelő nagy táblák az udvaron is, a hol a gyermekek játszanak, hogy játék közben gyakorolják magukat a nagy szabású vonalak húzásában s idomok alakításában.

A rajz nemcsak a mértani ismeretnek nyújt alapot, hanem az írásnak is. A nagy betűk mind körkörös idomban nyerne elhelyezést. Ezt meg is mutatja a D betű alkotásával.

A palatáblákat előadó hasznos eszközöknek tartja, s nem fogadja el azoknak nézetét, kik azokat elvetendőkknek vélik. A kéztartásra nézve sem a rajzoláshoz, sem az írásnál nem képzeli keresztül vihetőnek azt, hogy minden gyermek egy bizonyos módon tartsa kezébe akár a kretát, akár a tollat. Ezeknek tartása a test izom-szerkezetétől függ, mely az egyének sajátága szerint különbözik. Erről előadó évek hosszú során szerzett közvetlen tapasztalás győzte meg. Előadó azzal zárja be előadását, hogy a jövő alkalommal a rajztanításnak a negyedik osztályban való tanításáról fog szólni.

Benedek S. helyesli a bemutatott módszert, de a „Mérték mutató“-t drágának tartja, s ezért nem hiszi alkalmazhatónak népiskolában. A népiskolának mindenkor takarékoságra kell törekednie. Most úgy vagyunk, hogy hirdetjük az iskolai takarékpénztárak eszméjét, s minduntalan a pazarlásra adjuk a példát az iskolákban az által, hogy vétetjük a gyermekekkel a drága tanszereket s irkákat.

Sárdi I. nagyon ajánlatosnak tartja, hogy a gyermekeknek alkalmas fekete táblák által alkalmat adjanak arra, hogy kezeiket a szabályszerű vonalak húzásában gyakorolják. Maga is mindig azt sürgeti a képezdékben, hogy gyakorolják a növendékek a vonalak húzását, de úgy, hogy azt gondolkozva tegyék, s egész karmozgatással. A csupán kézfejjel végrehajtott vonalhuzás nem felel meg a czélnak. A rajz tanítás még nagyon sok kívánni valót mutat, nincsenek sem eszközeink, sem alkalmas helyiségeink reá. Pedig a rajz sokkal fontosabb mintsem némelyek gondolják. Akkor mondhatnók, hogy a rajzban valamenynyire elhaladtunk az iskolákban, mikor megérnök, hogy a növendékek a felsőbb fokú tanintézetekben rajzban jegyezzék fel a tanár szemléltethető előadását. Hogy a rajznak alapja a mértani rajz, ezt osztja.

Még többen is szólottak a tárgyhoz, mire az idő elhaladt, s az ülés véget ért.

V E G Y E S E K.

— **Olvasóinkhoz.** *A lapok megrendelése előfizetés útján történik, utófizetés csak azon esetben van, ha a megrendelő haladékat kér, e kötelezettségének teljesítésére. Ez évből már négy hónap telt el, és még sokan vannak, kik e lapért járó előfizetési összeget be nem küldötték, s fizetésre határidőt nem tettek. E helyen kérjük olvasóinkat, hogy úgy ezen évi, mint esetleg még a múlt évi hátralékos előfizetéseiket szíveskedjenek mielőbb beküldeni.*

— A kolozsmegyei tanítótestület képviselőjében a Gönczy-jubileumra Kozma Ferencz kir. tanfelügyelő, Lázárné Kaszner Janka, Zilahi György és Gál Sándor utaznak fel.

— Gönczy ünnepélyek az erdélyi részekben. A maros-tordamegyei általános tanítótestület f. évi május 1-én Gönczy-jubileumot tart Marosvásárhelyt a megyeház nagy termében. Az ünnepély sorrendje: 1. Hymnusz, éneklí a polg. isk. növendékek kara. 2. Elnöki megnyitó, Lakatos Sámuel tanár által. 3. Gönczy Pál élet- és jellemrajza, irta és felolvassa Nemes Ödön polg. isk. tanár. 4. „Szent a föld itt“ Éneklí a ref. leányiskola növendékei. 5. Alkalmi költemény, Kerekes Sámuel tanártól. 6. Szózat, éneklí a polg. isk. dalkara. — A nagy-küküllőmegyei tanító-egyesület szintén május 1-én ünnepeli meg Gönczy Pál 50 éves jubileumát Segesvárt. Az ünnepélyen közreműködnek Horváth L. kir. tanfelügyelő, Rohn Nándor és Bereczky Boldizsárné. — A háromszékme gyei tanító-testület Sepsí-Szt.-Györgyön folyó évi május 15-én rendez Gönczy-jubileumot. — A beszerce-naszódmegyei tanítótestület f. év május 6-án Beszercezen Gönczy-ünnepélyvel egybekötött közgyűlést tart, érdekes tárgyszórozattal.

— Köszönet. Ambrus Mózes tanító, a kolozsvári m. kir. áll. tanítóképezde önképzőkörének egykori buzgó tagja 2 frtot ajándékozott a nevezett egyesületnek pályadíjjal szavallatra, vagy valamely neveléstani tételre. Fogadja a szives adakozó az önképzőkör hálás köszönetét. Kolozsvárt, 1888. április 28-án. Az elnökség.

— Siketnéma intézet. A városi tanács buzgolkodása folytán Kolozsvárt még ez év őszén siketnéma intézet nyílik meg. A vall. és közokt. m. kir. miniszter egy. a vácsi siketnéma intézettel átengedett és általa fizetett tanító által támogatja a várost e terve kivitelében. A szervezés és egy május közepén megnyitandó előkészítő tanfolyam tartása végett felkérték a min. urat, hogy a vácsi siketnéma intézet átengedett tanítóját f. évi május elsejére helyezze át Kolozsvárra.

— Meghívó. A kolozsmegyei tanító-testület almásvidéki fiókköre május 25-én az almási felekezeti iskola helyiségében tartja meg évi rendes 2-dik gyűlését. Erre a t. tagokat s a tanügy barátait tisztelettel meghívom. Szász Károly. f. k. elnök.

— Iskolásgyermek a temetéseken. A vallás- és közokt. m. kir. miniszter valamenynyi egyházi főhatósághoz intézet átiratában az iskolás gyermekek által a halottaknak énekléssel való kikísértetését, mely némely vidéken, kivált a protestáns felekezetek iskoláiban még ma is divatban van: a rendes iskolalátogatás és a közegészségre nézve veszélyesnek tartja, miért felhívja az egyház-hatóságokat, hogy e szokást igyekezzenek kiszorítani iskoláikból.

— Földmives iskola Kolozsvárt. A helyi gazdasági egyesület, élén Sigmund Dezső orsz. gyűlési képviselővel, tervbe vette egy földmives iskolának még ez év folyamán való létesítését, vagy annak egy része megnyitását.

— Tanítótestületi közgyűlést tartanak: f. é. május 2-án a nagy-küküllőmegyei ált. tanítóegyesület Segesvárt. — A háromszékme gyei ált. tanítótestület május 16-kán Sepsí-Szt.-Györgyön.

— „Székely Méhes“ czimmel a háromszékme gyei tanítótestület egy oly egyesület megermentésén fáradozik, melynek czélja, a „Székelyföld, nevezetesen Háromszékme gyé területén az okszerű méhészetet, selyemtenyésztést és egyéb iskola-kerti foglalkozásokat népszerűsíteni, fejleszteni és terjeszteni, ezek által a közvagyonosodásra hatni.“ E kezdeményezést a megye főispánja és közíg bizottsága hathatósan támogatják.

— Az eg szség biztosítása. A vall. és közokt. m. kir. miniszter f. hó 6-ról 14,277—1888 sz. alatt egy terjedelmes leíratot intézett a kir. tanfelügyelőkhöz, melyben élénk színekkel esetelí egészségügyünk bajait, s arra hívja fel benne a tanf. útján a tanítótságot, hogy az egészségágtan tanításával, annak szabályai gondos keresztülvitelével hassanak oda, hogy a nép lassan-lassan ismerje meg a nagy halandóság okait, s őrizkedjék egészsége veszélyeztetésétől. A leírat egész terjedelmében a „Néptanítók Lapja.“ 31. számában olvasható.

— Marostördamegye elemi oktatás ügye az 1886/7. tanévben. Tanköteles van: 27,413; a megelőző évinél 1114-el több tényleg iskolába járt ezek közül 18,938; e szám 500-al nagyobb a megelőző évinél. Az iskolába járok vallásra nézve, százalékokban kifejezve: róm. kath. 66⁰/₀; gör. kath. 67⁰/₀; gör. keleti 51⁰/₀; ev. ref. 75⁰/₀; ágostai 88⁰/₀; unitárius 72⁰/₀; mózes v. 70⁰/₀. Az iskolák száma 265, melyekben a tantermek száma 331. Iskola és iskolázás nem volt 6 községben. Az iskolák közül idegen ajku 100; tisztán magyar ajku 165. Az idegen ajku iskolák közül 15-ben a magyar nyelv csekély eredménnyel tanítatott. Tanító voit: 317, köztük 13 tanítónő; nem képesített közülök 81. Állami iskola van 6, községi 5, a többi felekezeti iskola. A rendes tanítók átlagos fizetése 288 frt, a segéd tanítóké 407 frt. A haladás és eredmény minden téren, a megye erélyes és kártartó kir. tanfelügyelője Deák Lajos buzgolkodása folytán szembeötlő.

— „Az iskola kert“ cz. Aradon megjelenő havi közlöny ismét megindult. Most megjelent a f. é. január — februári 1—2 sz. Előfizetési ár egész évre 1 frt 20 kr, félévre 65 kr. Ajánljuk e folyóiratot.

— Csikme gyé Ditrő, Szárhegy és Szent-Miklós községek az ottani gazdag márvány telepeken egy „kőfaragászati tanműhely“ felállítását vették tervbe.

— A biharmegyei tanítótestület Gönczy Pál 50 éves jubeliuma alkalmából az országos tanítói árvaházban „biharvármegyei tanító árvája részére“ egy 4000 frtos, Gönczy Pál nevét viselő alapítványt létesít.

— Halálozás. Székely János Dicsőszentmárton felső népiskolai igazgató neje, Bláha Berta, folyó hó 21-én életének 30-ik évében meghalt. A megboldogult négy fiu gyermeket hagyott maga után. Fogadja a sujtott férj őszinte részvétünket!

— Háromszékme gyé közíg. bizottsága kérést intézett a vall. és közokt. m. kir. miniszter urhoz, hogy a k.-vásárhelyi felső népiskolával kapcsolatos faragó tanműhelyt szüntesse be s e helyett műasztalos tanműhelyvel bővíttesse ki.

— A tanítók fizetése Karintiában a tartományi gyűlés által következőleg rendeztetett. Altanítók 360, altanítónők 300 frtot kapnak, a rendes tanítók kapnak az I. o.-ban 700, a II.-ban 600, a III.-ban 540 és a IV.-ben 480 frt. A tanítótsá g 5⁰/₀-a az I., 10⁰/₀-a a II., 45⁰/₀-a a III. és 40⁰/₀-a a IV. osztályba tartozik.

— A Rajna melletti Frankfurt város népiskolái igazgatóit a 4-ik osztályból a 3-ik rangsorozatba emelte évi 4800—5600 márk fizetéssel, tanítóinak pedig 3800 márk fizetést ad.

TARTALOM: Gönczy Pál. Fazakas József — Tovább képző iskolák leányok számára. Lázárné Kaszner Janka. — Az iskolai olvasókönyv. Paal Ferencz. — Tárca: Gönczy Pál életrajza. Bánjai Árpád. — Lapszemle. — Egyesületi élet. — Vegyesek.

A protestáns népiskolák előmozdítására is sokat tett különösen ebben az időben, a mikor még a szabad mozgás tiltva volt. Ugyanis 1858-ban a magyarországi összes reformált kerületek összegyűltek s Tisza Kálmán, Török Pál és Vay Miklós elnöklete alatt tanügyi céljaikra egyesülve egyetemesen is állapították meg egy tantervet, melyet Gönczy Pál szerkesztett.

A népoktatási intézeteknek még mindig hiányzott oly kézikönyvük, a melyből a tanítók helyes útmutatást nyerjenek, különösen az irva-olvasás tanításánál. Gönczy 1860-ban az egyet. ref. tanügyi bizottság pályakérdésére megírta az *irva-olvasás tanítására útmutató ABC-jét*. (Ez később pályadíjban részesült.)

Ugyanezen évben Pest várossa beválasztotta Gönczyt a képviselő testületbe s itt a közokt. bizottságban — melynek elnöke Eötvös József br. volt — előadó lett. Itt működött zajtanul, de folytonosan, leendő minisztere mellett, a kikkel közösen alkották a tervet Magyarország népoktatásának előmozdításához s midőn 1866-ban már biztosra vették a hazafiak az állapotok jobbra fordulását, Eötvös, mint kiszemelt közoktatásügyi miniszter legelőször előadóját, Gönczyt, szólította fel, hogy számíthat-e támogatására? Gönczy 30 éves eszménye megvalósítását csak is ilyen módon látta kivihetőnek s így nagy örömmel fogadta a miniszter felszólítását. 1867. június 16-án ő felsége Gönczyt osztálytanácsossá nevezte ki. Ez állásban fényes sikerrel működött, a minek legfőbb oka az, mert nála nemcsak a jó akarat és szorgalom volt meg, hanem szakértelme ernyedetlen szorgalommal párosult. 1867—8-ban Csengeri felhívására a „Budapesti Szemle”-ben több cikket közölt, melyben Poroszország és Schvájcz közoktatásügyét mutatta fel alapos tárgyismerettel és hűséggel. Majd újból adott egy pár cikket: „*Népoktatás Magyarországon.*“ „*Közoktatás Magyarországon.*“ E cikkekben sok felismerhető a népoktatási törvény alapelveiből. A tankötelezettség kimondása, a büntetés és törvény áthágóira, a felekezetek, az állam, magánosok és testületek osztozása az iskoláztatás munkájában, azokban már mind ki vannak fejtve.

„A népoktatási törvény aztán a felekezetek meghallgatásával jött létre. Gönczynek előlegesen nem volt benne része, de a mikor a javaslat az országgyűlés elé jutott s ott kezdtek hevesen támadni, mindjárt az első nap Eötvös hívatta Gönczyt s kikérte a javaslat feletti véleményét, annál is inkább, mert már akkor értesült, hogy Gönczy megjegyzéseit Csengerivel közölte. Gönczy engedve a miniszter felhívásának szakaszról-szakaszra elmondta észrevételeit s Eötvös erre megbízta, hogy másnap reggelre adja mindazokat írásban az ő kezébe. Így jött létre a javaslaton egy csomó módosítás s így vált az jó formán mássá, mint előképe a zürichi népoktatási törvény.”

A közoktatási törvény megalkottatván, következett annak végrehajtása és ez nagyrészt Gönczy vállaira nehezedett. Eleinte Molnár Aladár osztozkodott a szervezés nehéz munkájában, de még ekkor is az oroszán rész Gönczynek jutott.

„Magyar tankönyveink nem voltak, taneszközeink meg egyáltalában hiányoztak. Tanítóink nagy részének képzettsége sem felelt meg a kor követelményeinek. Eötvös aggodva gondolt azon nagy időre, midőn e hiányok pótolva lesznek, de Gönczy csakhamar megnyugtatta és megfontolással párosult belátással hozzálátott a magyar népnevelés szervezéséhez. Értekezleteket tartott, a melyekben megállapították az alapelvek és ezek szerint készültek a tanszerek és eszközök, emeltettek iskolaépületek.

szerveztettek a népiskolák és tanítóképezdek, a póttanfolyamok és polgári iskolák.”

Hogy az értekezleteknek eredménye is legyen, ő maga is hozzá fogott úgy a hiányzó tankönyvek, valamint a taneszközök előállításához. Az irva-olvasás tanításához irt vezérkönyvén kívül előkelő művészekkel *40 drb. szemléltetési képet* rajzoltatott, a mi által a beszéd- és értelem-gyakorlatot akarta kedvesebbé és lélekteljesebbé tenni. A földrajz tanítása szintén kedvencz tárgya volt. Még nevelő korában tanítványai számára maga készítet egy földgömböt s ma övé az érdem, hogy iskoláink el vannak látva térképekkel, magyar földgömbökkel s domború mappákkal. „*Utasítás a földgömb és a tellurium ismertetésére és használatára*“ című jeles utasításában mintegy kézen fogva vezeti a tanítót s magyarázza meg neki a teendőket. A természetrajz ágai közül különösen sokat tett a növénytan tanítása s a gyümölcs tenyésztés érdekében. Természetrajzi óráin mindig egy csomó növényvel jelent meg tanítványai között s ezeken az eredeti példányokon magyarázta a növénytan elemeit. Ide tartozó munkái: „*Vezérkönyv a növénytan tanítására és tanulására.*“ „*Oktatás a gyümölcsfa és eperfa tenyésztésére.*“ A szám és mértan tanításához a súly és mérték-egység változásaker adott számítási utasítást és táblázatot.

1870-ben a vallás- és közoktat. m. kir. miniszternek nagyszabású jelentésében a népoktatási részt Gönczy írta meg s ahhoz két graphikai térképet készített, mely az elért eredményeket és hiányokat tüntette fel, az 1872-ki jelentéshez ő írta meg a hazai közoktatás múltját, mely addig nagyobbára ismeretlen volt előttünk.

Ha mindezekhez még hozzávesszük azt is, hogy az olvasás tanításához fali olvasó táblákat, írás és nyomtatásbeli mozgatható betűket készített, halvány fogalmat nyerhetünk azon nagy tevékenységről, a melyet Gönczy a szorosabban vett tanügyi terén tett. És a mi ezen felül nagy érdeme, az nem más, mint az, hogy mindenkor csak úttörő munkákkal szerepel.

A tanítói nyugdíjtörvény és a magyar nyelvnek kötelező oktatása tárgyában kiadott kormány-intézkedések végrehajtásában ismét Gönczy az úttörő. De ezen kívül még nagy figyelemmel kísérte a tanítók tovább képzését is. Valahányszor pedig alkalma volt az ország tanítóival érintkezni, mindannyiszor egész programot adott úgy a népnevelés, valamint a tovább képzés tárgyában. Különösen két ízben adott kifejezést paedagogiai nézeteinek az ország előtt azon nagyszabású beszédeiben, a melyekkel a közokt. miniszter nevében az I. és II. országos képviselő tanítógyűlést megnyitotta. „A multban — ugyan — a népoktatás becse csak szóban élt, de ma már az . . . tetteben él. Ma a tanító tiszteit egyéniség, a tanítók testülete tekintélyes testület, mely előtt mindenki szívesen emel kalapot. Ámde azért még nagy feladat megoldásával állunk szemben, melyből jelenleg csak a kezdet nehézségeinek elhárítása jut a tanítói részre. A fejlődés törvényei ép úgy meg vannak az erkölcsi világban, mint a természeti világban és a fejlődés sorában is meg vannak a fokok.“ A második gyűlésen valóságos tanügyi programmal lepte meg a tanítókat. „Feladatunk — úgy mond — az, hogy a népet, a menyinyiben csak tehetségünkben áll, neveljük jó erkölcsűvé, vallásossá, munkássá, értelmessé s a menyinyiben hatalmunkban áll egészségesse, éppé, testileg erőssé. Ezt mondani könnyű, de nehéz a feladat keresztül vitele. Tudjuk, hogy az egész nép az egészséggel nem gondol eléggé, elhanyagolja helyreállítását és ápolását. A munkára való hajlandósága nem benső meggyőződésen alapul, hanem csak ösztönszerű, a

kényszerűség kifolyása. A nép a munkában megalázó tényezőt lát. De egyet nem szabad megtagadnunk a néptől: van benne vallásosságra való hajlam, ez az ugynevezett szolgálai isteni félelem. Hogy ezeket a nehézségeket legyőzzük, a népet nevelnünk kell!

Ime, rövidre fogva, azon embernek életrajza, működése, a kinek 50 éves tanítói jubileumát egész Magyarország örömmel ünnepli meg, de legnagyobb örömmel éppen az ünneplé, a ki elérte azt, a mit anynyi uttörő vágyott elérni és nem érhetett el, és ez: *rendszerének győzelme, a melynek fő eszméje, hogy az elme képzését a jellem megszilárdításával párhuzamosan kell fejleszteni!* És hogy népoktatásunk bázisa ez, világosan tanúsítják azon kitüntetések, a melyekben Gönczyt a magas és a legmagasabb körök részesítették. A tudományos akadémia tagjának választotta, a ref. egyház foyton bizalmával tiszelti meg és egyes fontos kérdésekben tanácsát kéri ki, több tanító-egyesület tiszteletbeli tagjává választotta, paedagogiai körök nevét viselik, a király kegye pedig, a helyes törekvéseket méltányoló miniszterünk felterjesztésére Gönczyt előbb miniszteri tanácsosi jelleggel és a vask rona-rend kis keresztjével tüntette ki, míg legutóbb államtitkárrá nevezte ki.

Előhaladott kora daczára is folyton a munka embere és még számos reformeszmét várhatni tőle. Szívünk-ből óhajtjuk, hogy törekvéseit a jövőben is a megérdemelt siker oly mértékben kísérje, mint eddig. És Magyarország minden tanítójával szívünk mélyéből kiáltjuk e napon: Gönczy Pál, népnevelés-ügyünk reformatora, még sokáig éljen!

Bányai Arpd.

L A P S Z E M L E.

„Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung“ 40 dik évfolyam 1—13-dik szám. Szerkeszti Kleiner Moritz Dresdenben. A 2-dik számban Fredrick Bajer dán országos képviselőtől közöl cikket: „A dán felső népiskolák-ról“. Hogy mennyire szívén viseli a dán kormány a népnevelését, és hogy a nép maga mennyire érzi szükségét az önön mívelésnek, nagyon érdekesen írja le cikkiró. „A felső népiskolák — írja — tovább képző iskolák. Haladnak a korrallal. A mi a nép, az egész nemzet életét mélyen érinti, ezen iskolák szellemét is mindig befolyásolja. És ezen szellem különösen nemzeti, ha a nemzet magára áll és egyedül szenved. A hazai történelem és az anyanyelv — ez a két fő tárgy, a melyben oktattatnak. Könyvet a hallgatók nem használnak; a falon függő térképek és képek a tankönyvek. Leczkét nem hagynak fel. Kérdéseket csak is beszélgetés alakjában tesznek; vizsgát nem tesznek. Az oktatást szabad előadás alakjában a beszédben ügyes és szakértő tanítók végzik; senki sem kényszeríti a tanítványokat ezen szóbeli előadás hallgatására. Hallgatói száma képezi azon mértéket, a mely bizonyítja előadásának jóságát és erejét. Az ő feladata szellemes ráhatás által hallgatóit lebilincselni.

Ha a paraszt fiu vagy leány a népiskolákat elhagyja és egy néhány évig szülei gyakorlati dolgaiban kiképezte magát, a jobban felvilágosult vidékek fiatalembereiben felébred azon kedv, hogy egy télen vagy nyáron valamelyik felső népiskolát látogassa meg. Idősb barátai vagy barátnői beszéltek már neki a felső népiskolák életéről; azok mint jobb, igazabb, műveltebb emberek jöttek onnan vissza. Vagy éppen magok a szülők is voltak ott fiatal korukban és kívánják, hogy gyermekeik is töltsenek ott legalább egy pár hónapot. Mert a kit hason társai közül a vidéken valamely községi vagy más tisztes állásra megválasztottak, az kiképeztetését mindig a felső népiskolának köszönheti. Novembertől

áprilisig tart az általános iskoláztatás a fiatal emberek, és májustól agusztusig a fiatal lányok részére. Némely iskolába csak is férfiak, másba csak is leányok járnak. A felső népiskolák az által is különböznek a rendes tovább képzőtől, hogy a mig ezek a gyermekiskolák alapján építenek tovább, addig a felső népiskolák egyfelől saját alapjukon állanak, másfelől a felnőttek iskolája és így feltételezik, hogy a tanítványoknak már élet-tapasztalatuk van, hogy szellemök az élet által annyira kifejlődött, miszerént egy ilyen oktatásra a szükséges fogékonyságot már bírják. A főczél tulajdonképen az, hogy a fiatalok érzékét ismereteik szélesítésére felköltsék. A fiatalok megtanulják szeretni a tudományt. Hogy megszerzhesse, a mit megszeretett, a tanítvány dolga, részint kibővített magasabb intézetek látogatása, részint önképzés által. Ha a hallgatók egy téli vagy nyári iskolázás után elbagyják az iskolát, tudják azt, hogy semmit sem tudnak, vagyis minden tudomány iránti vágyat magokkal visznek haza. A főczél tehát a bátorítás, a felébresztés. Az iskola nem hiteti el a hallgatókkal, hogy egy néhány hónap alatt tömérdek ismeretet szerzhethetnek. Érdeket azok iránt, minden igaz, jó és szép iránt szeretetet és eszközt akar szolgáltatni. Ezen irányban haladva egy néhány hónap alatt is a számolás és írás tovább gyakorlása által némi ismeretet sajátíthat el. A legelső ilyen nemű iskolát Grundtvig alapította 1844-ben Rödödingben (északi Schlezvig) és 1883—1884-ben már 70—74 ilyen iskola volt, a melyekben 2899 férfi és 1595 nő hallgató volt. Korra nézt így oszlanak meg:

15 évestől 18-ig volt	503 férfi és	284 nő
18 „ 25-ig „	1890 „ és	1053 „
25 éven felül	506 „ és	258 „
	2899 „	1595

Ezek közül:

1390 férfi és 894 nő hallgató	paraszt szülők gyermeke,
586 „ „ 358 „ „	zsellér
240 „ „ 204 „ „	kézműves és iparos
143 „ „ 139 „ „	állami hivatalnok

„Ebben egy példa van adva Európa északi részétől, a mit a déli népek minden kétség nélkül elfogadhatnak és el is kell hogy fogadjanak.“

Ugyancsak ezen lap 7-ik számában „A 11 éves gyermekek vizsgája Franciaországban“ czimvel érdekes sorokat közöl dr. Andreae a francia iskoláztatásról. „Franciaország nyilvános népiskolája — írja — 3 évfolyamra oszlik, a melyen kivül áll az előkészítő (6—7 évesek számára) 1. évfolyam. Ezen 3 évfolyam 2—2, tehát összesen 6 osztályra oszlik. A középosztályból a felsőbe való átmenetel egy vizsgához van kötve, a melyet mintegy népiskolai érettségi vizsgának is lehet tekinteni, mivel ennek kiállása az iskola elhagyásának jogát is megadja. Minden megye főhelyén az iskola felügyelő meghagyása folytán minden évben összeül a vizsgáló bizottság, a melynek tagjait a rector nevezi ki (kivéve az inspecteur primaire-t, a ki hivatalánál fogva oda tartozik.) Ezek előtt teszik le azon gyermekek, a kik 11 évesek és tanítójuk által idejekorán be lettek jelentve — azon vizsgát, a mely írásbeli és szóbelire oszlik. Az első áll tollbamondásból, a miből a helyesírást és az írást ítélik meg, továbbá egy tételből és 2 számtani feladványból. A leányok még kézimunkából is. A feladványokat — a melyek kidolgozására 1—1 órai idő van engedve — az iskolafelügyelő a vizsga megkezdésekor lepecsételve adja át a bizottságnak. Minden kidolgozásról — a melyen a vizsgáló neve áll — egy másolat készítettik név nélkül. Az első zár alatt marad mindaddig, mig az utóbbi kijavítják és megbírálják. A javítás meglehetősen szigorom-